

Anna Rytko

Szkoła Główna Gospodarstwa Wiejskiego w Warszawie

WPLYW GLOBALIZACJI I INTEGRACJI NA ROLNICTWO POLSKIE

THE IMPACT OF GLOBALIZATION AND INTEGRATION ON POLISH AGRICULTURE

Słowa kluczowe: globalizacja, handel zagraniczny, handel rolny, zmiana struktury, dynamika obrotów rolnych

Key words: globalization, foreign trade, agricultural trade, changes of structure and indices of imports and exports

Synopsis. Otwarcie polskiej gospodarki na świat, które przyszło w raz ze zmianą ustroju, a następnie uczestnictwo Polski w procesach integracyjnych mających miejsce w Europie, spowodowało korzystne zmiany w handlu zagranicznym artykułami rolno-spożywczymi, które pozytywnie wpłynęły na wielkość produkcji rolniczej i dochodowość w rolnictwie. Artykuł prezentuje obroty towarowe artykułami rolno-spożywczymi w ujęciu dynamicznym oraz wpływ zmian w handlu na wielkość produkcji rolniczej i dochodowość w rolnictwie. Analizę zmian w handlu artykułami rolno-spożywczymi, produkcji rolnej i dochodowości przeprowadzono w latach 2000-2009. Wykazała ona pozytywny wpływ procesów globalizacyjnych i integracyjnych na sektor rolny.

Wstęp

Globalizacja i integracja to pojęcia bardzo rozpowszechnionym we współczesnym świecie, a problematyka związana z tym przedmiotem badań jest w centrum zainteresowania wielu naukowców, polityków, biznesmenów. Globalizacja i integracja są zjawiskami, rozwijającym się na przełomie wieków¹, na różnych płaszczyznach i odnoszą się do sfery politycznej, społecznej, kulturowej, ekonomicznej i wielu innych. W opracowaniu pod uwagę będą brane tylko aspekty ekonomiczne globalizacji i integracji i ich wpływ na jeden z sektorów gospodarczych – rolnictwo. Niewątpliwie oba procesy należą do podstawowych uwarunkowań współczesnej gospodarki, w tym i rolnictwa. Wskazuje na ten problem również Hunek, który pisał: „współczesne rolnictwo, w rozumieniu *farmingu*, pozostaje w zasadniczym uzależnieniu od otoczenia zewnętrznego, jakim jest gospodarka narodowa i regionu a ostatnio również światowa – globalna”.

Polska po zmianie systemu, włączyła się w procesy internacjonalizacji rynków zarówno w skali światowej, jak i regionalnej. Integracja z krajami Zachodniej Europy pozwoliła na większą liberalizację handlu, nie tylko ze zintegrowanymi krajami, ale również z krajami trzecimi. Gospodarka polska stała się bardziej otwarta dla działalności gospodarczej podmiotów zagranicznych, co w połączeniu ze zniesieniem lub ograniczeniem barier handlowych dało efekt w postaci znaczącego wzrostu obrotów handlowych. Widoczne jest to w szczególności w sektorze rolnictwa, który przyczynia się do poprawy sytuacji krajowej, dzięki nadwyżce eksportowej. Jako że jednym z symptomów globalizacji i integracji jest wzrost obrotów handlowych, w opracowaniu wpływ tych procesów na rolnictwo pokazano poprzez analizę wielkości obrotów handlowych artykułami rolno-spożywczymi w latach 2000-2009. Postawiono hipotezę o pozytywnym wpływie globalizacji i integracji na sektor rolny, która była weryfikowana za pomocą metod opisowych i statystycznych.

Materiał i metody badań

Celem artykułu było pokazanie wpływu procesów globalizacyjnych i integracyjnych na sektor rolnictwa w Polsce. Zmiany jakie dokonały się w polskiej gospodarce, a w szczególności w rolnictwie polskim pod wpływem tych procesów wystąpiły i przy próbie oceny tych zmian niewątpliwie nabiera na znaczeniu określenie pojęcia globalizacji i integracji. Wskazanie różnic i podobieństw między tymi pojęciami pozwoliło

¹ Są dwa podejścia, dotyczące genezy tych procesów. Grupa Lizbońska datuje proces globalizacji występujący w obecnej formie na drugą połowę XX w.

na wyodrębnienie jednego z symptomów, który łączy oba procesy, a mianowicie jest to wzrost wymiany międzynarodowej. Dlatego prace badawcze podzielono na kilka etapów. Za pomocą metod opisowych, przedstawiono procesy globalizacyjne i integracyjne, które objęły polską gospodarkę na przełomie wieków. Próba krótkiego objaśnienia pojęć przed analizą zasadniczej problematyki tego opracowania jest wskazana. W szczególności dlatego, że obecna forma globalizacji znacznie różni się od poprzednich. Na niespotykaną wcześniej skalę obserwuje się ogromną mobilność kapitału i dóbr, a nawet usług. Procesy te pozwalają traktować pojęcie globalizacji jako umiędzynarodawianie gospodarek, scalanie gospodarek. Gospodarka światowa zatem nie jest już połączeniem indywidualnych rynków, lecz stała się grupą zintegrowanych rynków. Jest to skutkiem intensywnych powiązań handlowych, produkcyjnych, finansowych, inwestycyjnych, usługowych i technologicznych między państwami. Traktowanie całego świata, jako rynku zbytu przez coraz większą liczbę przedsiębiorstw [Budnikowski 2004] daje duże możliwości poprawy sytuacji ekonomicznej wielu krajów. Jednocześnie, obok procesów globalizacyjnych rozwijają się procesy integracji, w których uczestnictwo wiąże się ze spełnieniem wielu rygorystycznych wymogów. Jednakże uczestnictwo w ugrupowaniach integracyjnych daje wiele korzyści i trudno nie pokusić się o ich osiągnięcie.

Kolejnym etapem jest przybliżenie kwestii obrotów handlowych zarówno przed jak i po akcesji Polski do Unii Europejskiej. W wyniku metod indukcyjnych i dedukcyjnych oceniono zmiany w polskiej wymianie towarowej produktami rolno-spożywczymi, a w konsekwencji zestawiono osiągnięte wyniki ze zmianami w polskim rolnictwie, które scharakteryzowano za pomocą dwóch mierników – wielkości produkcji i dochodowości. Warto w tym miejscu nadmienić, że na te wielkości wpływa jeszcze wiele innych determinant, chociażby stosowane instrumenty polityki rolnej, które w znacznie mierze poprawiają sytuację dochodową gospodarstw rolnych. W zmianach dotyczących produkcji rolnej posłużono się produkcją globalną, zaś kategorię dochodu wyrażono w postaci dochodu narodowego uzyskiwanego z tego sektora. Posłużono się zatem wartością dodaną brutto, która w ramach rachunków narodowych obliczana jest z produkcji globalnej pomniejszonej o zużycie pośrednie. Nie uwzględnia więc zużycia środków trwałych.

W procesie badawczym postawiono hipotezę, że oba procesy pozytywnie wpłynęły na sektor rolny. Cel artykułu osiągnięto poprzez pozytywne zweryfikowanie hipotezy badawczej. Rosnące obroty handlu rolno-spożywczego, jego dodatni bilans doprowadził do zwiększenia produkcji i poprawy dochodowości osiąganej przez gospodarstwa.

Badania przeprowadzono w latach 2000-2009. Wykorzystywano literaturę przedmiotu oraz dane statystyczne publikowane przez GUS oraz Eurostat.

Pojęcie globalizacji i integracji

Z ekonomicznego punktu widzenia globalizację możemy zdefiniować jako proces tworzenia jednolitego rynku towarów, usług i czynników wytwórczych obejmującego wszystkie kraje świata, a zatem wszystkie jego regiony i kontynenty [Misala 2005]. Dążenie do jednolitości, a więc eliminacja różnic panujących na poszczególnych rynkach prowadzi do reorganizacji i regionalizacji procesów produkcyjnych i dystrybucyjnych zarówno produktów, jak i czynników wytwórczych.

Choć historia rozwoju globalizacji wskazuje na różną szybkość przebiegania tych procesów i niewątpliwie największą w ciągu ostatnich trzydziestu lat, to istota globalizacji pozostaje ta sama i symptomy, które na to wskazują – również. Do symptomów globalizacji zaliczamy m.in.:

- wzrost obrotów handlowych towarami i usługami,
- rozwój korporacji transnarodowych,
- wzrost obrotów kapitałowych,
- wzrost migracji,
- wzrost konkurencji.

Pierwszoplanową, a jednocześnie najbardziej widoczną cechą globalizacji jest formowanie się światowej sieci obrotu towarami i usługami, która oznacza zwiększenie skali obrotów światowych jak również poszerzenia zasięgu tych obrotów. Stwarza to ogólną dostępność licznych produktów światowych, obecnie często oferowanych przez korporacje wielonarodowe. Dalszy rozwój internacjonalizacji doprowadził do intensywnego obrotu czynnikami produkcji, a w szczególności do wzrostu obrotów kapitałowych. Sieć ta przybrała zróżnicowane formy od działalności banków, poprzez obrót papierów wartościowych, tworzenie różnych form kredytowania, aż po intensywny rozwój inwestycji bezpośrednich. Następną cechą jest sieć światowego systemu transportowego pozwalająca w znacznym stopniu zwiększyć masę oraz prędkość przemieszczania ładunków. Nowoczesny i wydajny transport spowodował, że wielkie korporacje szybko reagują na potrzeby rynku światowego (metoda *just in time*). Kolejną cechą jest utworzenie systemu informacyjnego dzięki rozwojowi internetu i komputerów osobistych, zapewniających wszechstronne możliwości komunikowania się. Internet pozwala na pozyskiwanie informacji, na dokonywanie transakcji gospodarczych, od zlecenia kupna i sprzedaży po transfer kapitału.

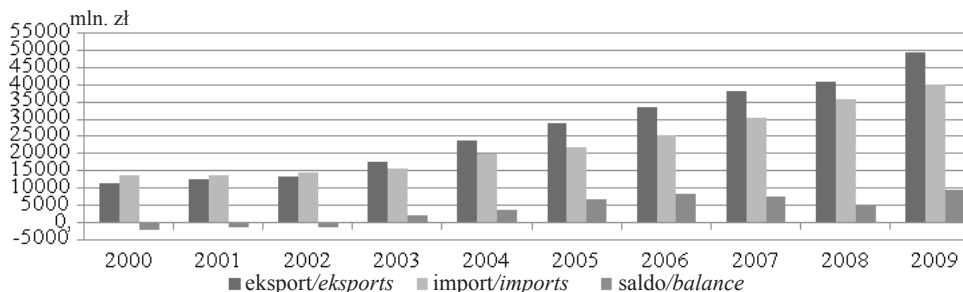
Integracja gospodarcza zaś, jest procesem łączącym gospodarki narodowe w jeden ponadnarodowy organizm, realizujący przy pomocy określonych mechanizmów i narzędzi określone cele gospodarcze i polityczne. Ogólnym celem jest zespalanie narodów, krajów, potencjałów gospodarczych, rynków i ludzi różnej narodowości. W wyniku integracji ludzie zbliżają się do siebie, zaczynają myśleć i działać w podobny sposób, znikają bariery językowe i konflikty narodowościowe, pojawiają się między nimi wspólne interesy [Michalczuk 2006]. Natomiast do celów szczegółowych zaliczyć możemy [Bożyk i in. 1998]:

- wzrost efektywności gospodarowania, którego wyrazem jest przyrost dochodu narodowego,
- unowocześnienie gospodarki przez strukturalne zmiany produkcji,
- brak ograniczeń w przepływie towarów, usług, ludzi oraz czynników produkcji,
- łatwy dostęp do zewnętrznych zasobów produkcyjnych, zwłaszcza surowców i wiedzy technicznej,
- łatwy dostęp do rynków zagranicznych,
- uzyskanie korzystniejszych cen zarówno w eksporcie jak i imporcie,
- rozwój międzynarodowej specjalizacji i kooperacji w sferze produkcji,
- obniżka kosztów postępu technicznego i zwiększenie jego tempa.

Integracja jest jednak procesem raczej o zasięgu regionalnym niż światowym, otwierającym znacznie bardziej gospodarki na współpracę międzynarodową w ramach ugrupowania niż globalizacja. Oba związane są z istnieniem gospodarki światowej, z przepływem towarów, kapitału i usług między krajami i kontynentami, a mimo to różne i traktują powiązania gospodarcze krajów w nieco inny sposób. Zdaniem Guzka [2006] globalizacja i integracja będą się dokonywały równolegle, gdyż nie mogą się zastąpić. W konsekwencji oba procesy wpływają na działalność gospodarczą w tym również sektor rolny, choć w przypadku procesów globalizacyjnych w znacznie mniejszym stopniu, oddziaływanie jest widoczne. Związane jest to nadal z protekcyjnym traktowaniem tego sektora w Unii Europejskiej wobec partnerów spoza ugrupowania.

Handel artykułami rolno-spożywczymi w latach 2000-2009

Kształtowanie się obrotów handlowych w badanych dziesięciu latach przedstawiono na rys. 1. Nastąpił wzrost obrotów i poprawa salda wymiany handlowej tymi towarami. W 2009 roku wartość eksportu wyniosła 49,6 mld zł, a importu 40,1 mld zł, co poskutkowało nadwyżką w wysokości 9,5 mld zł. Szczególnie duży wzrost wartości eksportu i importu widoczny jest od 2004 roku, a więc od momentu, kiedy Polska została członkiem UE. Saldo wymiany zagranicznej nieustannie się poprawia, wyjątkiem 2008 roku, co było

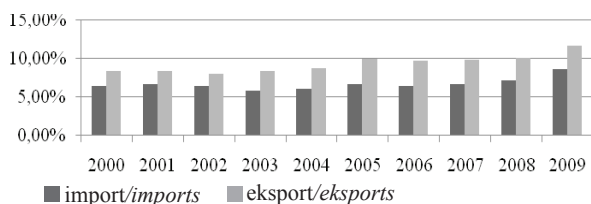

Rysunek 1. Wartość polskiego eksportu, importu i salda w latach 2000-2009

Figure 1. Balance, exports and imports of agri-food products in the years 2000-2009

Źródło: opracowanie własne na podstawie Roczników Statystycznych GUS za lata 2000-2009

Source: own study based on GUS data (2000-2009)

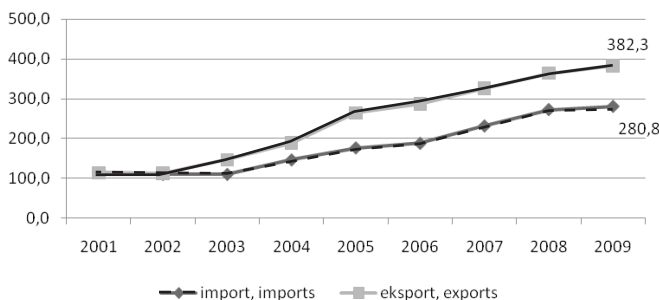
Rysunek 2. Procentowy udział eksportu i importu rolno-spożywczego w handlu ogółem w latach 2000-2009

Figure 2. Polish shares of agri-food exports and agri-food imports in total foreign trade in the years 2000-2009

Źródło: jak na rys. 1

Source: see fig. 1

wyrazem konkurencyjności tego sektora w stosunku do rynków międzynarodowych, w tym rynku unijnego [Rytko 2009]. Od momentu członkostwa wzrasta także rola handlu rolno-spożywczego w handlu zagranicznym ogółem. Udziały eksportu wzrosły z 8,3% w okresie przed akcesją do 10% po 2004 roku. Odpowiednio udziały importowe wzrosły ze średnio 6,4 do 7%. Większa dynamika udziałów eksportowych pozytywnie wpływa na sektor produkcyjny w Polsce (rys. 2).

Rysunek 3. Dynamika eksportu i importu w cenach stałych w latach 2000-2009, (rok 2000=100%)

Figure 3. Indices of exports and imports in the years 2000-2009 (constant prices 2000 =100%)

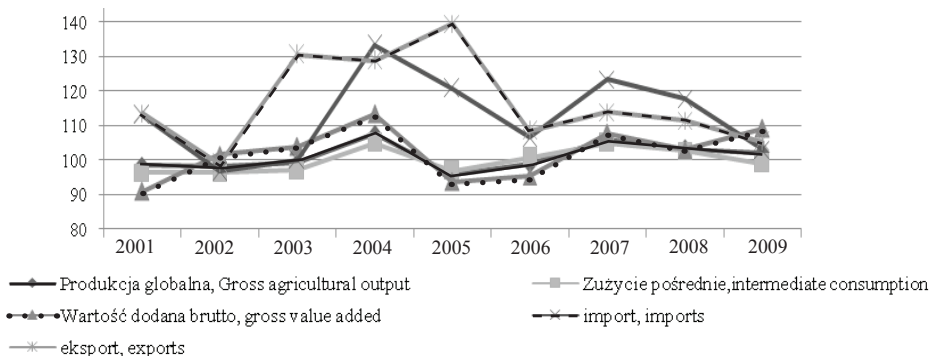
Źródło: opracowanie własne na podstawie roczników statystycznych GUS za lata 2000-2009

Source: own study based on GUS data (2000-2009)

średnia wartość produkcji rolniczej wynosiła 57 mld zł, natomiast po akcesji 85 mld zł. Podobna tendencja zauważalna jest w dwóch pozostałych kategoriach. W cenach nominalnych w badanym okresie (2000=100) nastąpił wzrost produkcji o 42%, zużycia pośredniego o 36%, a wartości dodanej brutto o 55%.

Na rysunku 4 zaprezentowano wartość dynamiki produkcji rolniczej i dochodu narodowego w cenach stałych. Dynamika kategorii dochodowej rosła szybciej od dynamiki zużycia pośredniego i produkcji globalnej (wyjątek 2005 i 2006 r.). Porównując lata 2009 i 2000 wzrost produkcji nastąpił tylko o 16%, ale w powiązaniu z niewielkim wzrostem zużycia pośrednio (o 4,6%) dało to wzrost wartości dodanej brutto o 47%. Poza 2005 rokiem, w którym tempo wzrostu wygasło, a wielkości omawianych kategorii były mniejsze niż w roku poprzednim, generalnie widoczny był wzrost. Największą dynamikę odnotowano w 2004 roku – był to wzrost w stosunku do roku poprzedniego o 13% wartości dodanej brutto, o 7,5% produkcji globalnej i 4,9% zużycia pośredniego.

Warto zauważyć, że dynamika eksportu i importu jest znacznie wyższa niż dynamika produkcji rolniczej, ale tendencje rozwojowe są w pewnym stopniu skorelowane, przy tym następuje przesunięcie w czasie w przypadku eksportu, którego dynamika rośnie lub spada z rocznym lub dwuletnim opóźnieniem w stosunku do produkcji rolniczej. Należy jednak dodać, że w przypadku handlu nie bez znaczenia jest duży wpływ produktów przetworzonych, które są wytworem sektora przemysłu spożywczego, a nie działu jakim jest rolnictwo.

Rysunek 4. Dynamika produkcji globalnej, zużycia pośredniego, wartości dodanej brutto produkcji rolniczej, eksportu i importu w latach 2000-2009, (ceny stałe, rok poprzedni =100)

Figure 4. Indices of gross agricultural output, intermediate consumption and gross value added, exports and imports of agri-food products in the years 2000-2009 (constant prices, previous year=100)

Źródło: opracowanie własne na podstawie roczników statystycznych GUS za lata 2000-2009

Source: own study based on GUS data (2000-2009)

Dla większej dokładności użytych wyników przedstawiono dynamikę handlu w cenach stałych. Z danych na rysunku 3 wynika, że eksport w badanym okresie zwiększył się o 282 %, podczas gdy import tylko o 180%. Są to spektakularne wzrosty wynikające z otwierania się polskiej gospodarki. Największe wzrosty importu odnotowano w 2004 i 2005 roku (średnio na rok wzrost o 27 p.p.). W przypadku eksportu duże wskaźniki dynamiki były już w 2003 roku następnie w 2004 i 2005 (średnio na rok wzrost o 33 p.p.).

Globalna produkcja rolnicza generalnie jest znacznie wyższa w okresie po akcesji. Do 2004 roku

Tabela 1. Produkcja globalna, zużycie pośrednie, wartość dodana brutto produkcji rolniczej (ceny bieżące)
Table 1. Gross agricultural output, intermediate consumption and gross value added (current prices)

Wyszczególnienie/ <i>Specification</i>	Produkcja rolnicza [mld zł]/ <i>Agricproduction [bln PLN]</i>									
	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Produkcja globalna/ <i>Gross agricultural output</i>	56,0	60,3	55,7	56,3	69,7	63,3	65,1	81,5	83,1	79,7
Zużycie pośrednie/ <i>Intermediate consumption</i>	38,3	39,9	38,8	39,3	44,2	41	42,4	52,4	56,1	52,2
Wartość dodana brutto/ <i>Gross value added</i>	17,7	20,4	16,9	17,0	25,5	22,3	22,7	29,1	27,1	27,5

Źródło: opracowanie własne na podstawie roczników statystycznych GUS za lata 2000-2009
 Source: own study based on GUS 2000-2009

Wnioski

W badanych dziesięciu latach nastąpiła poprawa w zakresie wymiany zagranicznej. Otwarcie gospodarki polskiej zarówno wobec regionu, jak i świata wywołało eksplozję eksportową i poprawę salda handlowego tą grupą produktów. Eksport wzrósł prawie 4-krotnie, podczas gdy import ok. 3-krotnie. Podobnie, wzrost był także w globalnej produkcji rolniczej oraz w wartości dodanej brutto otrzymywanej z tego sektora. Nie są to tak imponujące wzrosty jak w przypadku handlu rolno-spożywczego, na którego efekty nakłada się jeszcze efektywność przemysłu rolno-spożywczego, ale istotny jest kierunek zmian, który wskazuje na poprawę dochodów uzyskiwanych z rolnictwa.

Summary

Open the Polish economy in the world, which came in the time of the change of regime, then the participation of Poland in the integration processes taking place in Europe, has resulted in favourable changes in the external trade statistics of the agri-foodstuffs articles of our country, these in turn positively influenced the volume of agricultural production and profitability in agriculture. The article presents the turnover of agro-food products – in recognition of the dynamic and the impact of changes in trade on the volume of agricultural production and profitability in agriculture. Analysis of changes in the agri-food trade articles, agricultural production and profitability have been carried out in the years 2000-2009, which showed a positive effect of globalization and integration processes on the agricultural sector.

Literatura

- Bożyk P., Misala J., Puławski M.** 1998: Międzynarodowe stosunki ekonomiczne. PWE, Warszawa, 507.
Budnikowski A. 2004: Międzynarodowe stosunki gospodarcze wobec w yzwań globalizacji. [W:] Globalizacja od Ado Z. NBP, Warszawa, 60-74.
Guzek M. 2006: Międzynarodowe stosunki gospodarcze. Zarys teorii i polityki handlowej. PWE, Warszawa, 19-30.
Hunek T. 2005: Rolnictwo w zglobalizowanym świecie – kreacja nowej strategii rolniczej Polski. [W:] Wpływ procesu globalizacji na rozwój rolnictwa na świecie (red. G. Dybowski). IERiGŻ, 17, Warszawa, 165-200.
Michalczyk W. 2006: Teoria i praktyka międzynarodowej integracji gospodarczej. [W:] Międzynarodowe stosunki gospodarcze (red. J. Rymarczyk). PWE, Warszawa, 291.
Misala J. 2005: Wymiana międzynarodowa i gospodarka światowa. Teoria i mechanizmy funkcjonowania. SGH, Warszawa, 43.
 Rocznik Statystyczny. 2000-2009: GUS, Warszawa.
Rytko A. 2009: Współczesne procesy regulacji w handlu artykułami rolnymi i ich wpływ a polską wymianę handlową. *Zesz. Nauk.*, 51, t. I. *Polityki Europejskie, Finanse i Marketing*, SGGW, Warszawa, 85-96.

Adres do korespondencji:

dr Anna Rytko
 Szkoła Główna Gospodarstwa Wiejskiego w Warszawie
 Wydział Nauk Ekonomicznych
 Katedra Polityki Europejskiej, Finansów Publicznych i Marketingu
 ul. Nowoursynowska 166
 02-787 Warszawa
 tel. (22) 593 40 77, 695 600 513
 e-mail: craft02@poczta.onet.pl